

100 ÅR AV MUSIKHISTORIA

STIM100

For the love of music (och stimpengar) – följ med på vår resa genom den svenska musikhistorien

Hur kan ett helt sekel av musik sammanfattas? Det är ingen lätt uppgift, men när Stims 100-årsdag närmade sig bestämde vi oss för att göra ett försök att berätta vår historia. En historia som ända sedan starten 1923 haft två huvudpersoner i fokus; musikskaparen – upphovspersonen som är ansluten till Stim, och musiklyssnaren – kunden som betalar för att få använda musiken. Ett kretslopp som är helt beroende av de stimpengar som betalas ut, och av upphovsrätten som gör själva ersättningen möjlig. Utan det tystnar musiken. Genom denna musikaliska odysseé vill vi både fira ett fantastiskt århundrade av musik – och lyfta förutsättningarna som gjort musiken möjlig.

Sedan 1923 har vi samlat in och delat ut miljarder i stimpengar till Sveriges musikskapare – och det tänker vi göra i minst 100 år till. Vår historia går hand i hand med upphovsrättens utveckling och ökningen av musikanvändningen. I takt med att musiken hittat nya plattformar har Stim funnit nya sätt att betala ut ersättning till sina upphovspersoner. Från stumfilmmusik, pianorullar och vaxskivor via lp, cd och mp3 – till nutidens högupplösta ljudformat för streaming.

Även om de första upphovsrättsliga lagarna kom redan kring år 1790 i Frankrike var det först när kompositören Ernest Bourget cirka 50 år senare vann en domstolstvist mot en restaurang, som lagarna faktiskt prövades. Han hade föreslagit en kvittning av sin nota mot att de spelat hans musik – något krögaren vägrade. Bourget fick dock rätt och efter domslutet spreds idéerna över Europa och 1919 får Sverige sin första upphovsrättslag.

Året innan startades Föreningen Svenska Tonsättare, FST, vars grundare sedan bildar den ekonomiska föreningen Stim, Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå.

Oavsett vilken plattform, kanal eller ny teknik som historien frambringat har Stim förhandlat med upphovspersonernas bästa för ögonen, samtidigt som kunder och musikanvändare fått tillgång till fantastisk musik. 100 år senare är Stim ett av världens främsta sällskap inom music tech och har tack vare enorma mängder data en unik expertis om musikbranschen. För kunderna är en musiklicens bara ett klick bort i Stims webbshop, vilket gör det enklare än någonsin att använda – och betala för – musik.

En viktig del av Stims och stimsfärens uppdrag är att stärka musikens framåtrörelse och det gör vi genom att jobba för återväxt och musikalisk mångfald. Stim skapar helt enkelt hållbarhet i det svenska musiklivet – då, nu och i framtiden.

Låt oss nu göra några nedslag genom 100 år av musikhistoria.

Foton:

Andersson, Arne, Bohusläns museum

Andersson, Evert

Granath, Karl-Erik, Nordiska museet

Gustavsson, Christian

Hägglund, Melina

Jagerwall, Einar, Östergötlands museum

Karlsson, Ulf, Aftonbladet TT

Larsson, Carl, Länsmuseum Gävleborg

Lundberg, Björn, TT

Malmgren, Ingrid

Nordiska museet

Nordström, Mikael J, Pressens bild

REX

Segermark, Peter, Nordiska museet

Stims arkiv

Upplandssmuseum

VGM Foto, Västergötlands museum

Örebro Stadsarkiv

Illustrationer: Johan Isaksson

Text: Stim och Bartosz Petryk,

Centrum för näringslivshistoria

Stockholm, 2023

"VILL NI GÅ MED OSS IN I DEN GULA PAVILJONGEN, DÄR GUDEN AMOR SJÄLV SEDAN LÄNGE SITTER FÅNGEN?"

Denna melodi av John Redland och Emil Norlander gnlade många svenskar på, efter att kupletten om den gula paviljongen haft premiär på nyårsrevyn "Kungarevyn" på Södra Teatern i Stockholm. Den kan sägas vara en musikalisk illustration för det glada 20-talet som nog inte alltid var så glatt för alla. Efter de oroliga tider som varit decenniet innan, med ett världskrig i närminnet och en pandemi som skördat många människoliv världen över, blåste det dock nya vindar. Kvinnor hade precis fått rösträtt, arbetstiden hade förkortats och under några år i mitten av decenniet rådde det högkonjunktur.

Grunden till Stim läggs

I tonsättaren Natanael Bergs bostad i Stockholm samlades 1923 ett antal personer för att påbörja arbetet med att kontakta biograf- och restaurangägare och övertala dem att teckna en musiklicens med den nystartade föreningen Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (Stim). Sedan 1919 fanns det en upphovsrättslag i Sverige som berättigade tonsättare och andra utövare av kreativa yrken ersättning när deras verk nyttjades av andra. Vägen dit hade varit lång och hur ersättningarna skulle inkasseras var oklart. Världens första upphovsrättslagstiftning hade tillkommit i Frankrike redan 1791, men det var närmare hundra år senare som idén om upphovsrätt på allvar spreds över världen. Natanael Berg hade tillsammans med ett flertal andra kompositörer redan 1914 tagit initiativ till ett sällskap för tonsättare med tillhörande inkassobyrå, men mötts av ett svalt intresse. 1918 samlade tonsättarna sig i Föreningen Svenska Tonsättare, som varit drivande i arbetet med att Sverige fick sin första upphovsrättslag, för att fem år senare – 1923 – kunna realisera idén om en byrå med riktlinjer för hur alla som

framförde musik offentligt enligt upphovsrättslagen skulle betala ersättning till verkens upphovsrättsinnehavare – Stims medlemmar. Under det första verksamhetsåret var inkomsterna blyga, 15 000 kr, och samtliga inblandade arbetade ideellt.

De första framgångarna

Striderna var många, för musik spelades överallt – på biograferna till stumfilmer, vid militär-musikkårens konserter i stadsparkerna och populärmusik som framfördes av såväl professionella musiker som amatörorkestrar. Stim kämpade även för att etablissemangen för mat och dryck skulle betala ersättning för offentlig musik, som i sina egna annonser påstod att musikens roll var att "stimulera och underhålla utan att störa, den skall distrahera och ackompanjera", oavsett om den var framförd av livs levande musiker eller uppspelad från grammfon. Biograferna var Stims största inkomstkälla under de kommande decennierna.

Ett viktigt avtal

När de svenska radiosändningarna inleddes 1925 av det nystartade AB Radiotjänst hade Sveriges riksdag valt att sändningarna skulle bekostas av licensintäkter som betalades av medborgarna. Då borde det finnas ekonomi för att Radiotjänst även skulle ersätta tonsättarna för rätten att spela deras musik. Mycket riktigt skrev de avtal med Stim. Radioapparaterna spred sig i de svenska hemmen, och med dem den inspelade musiken som tidigare bara funnits tillgänglig på grammfon. Vid ungefär samma tid började de första skivrecensionerna publiceras i dagspressen. Och musikförlagen som gav ut notskrifter för de populäraste musikstyckena kunde även de bli medlemmar i Stim och administrera intäkterna för sina medlemmar.

om inträde i Föreningen Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå

Ansökan

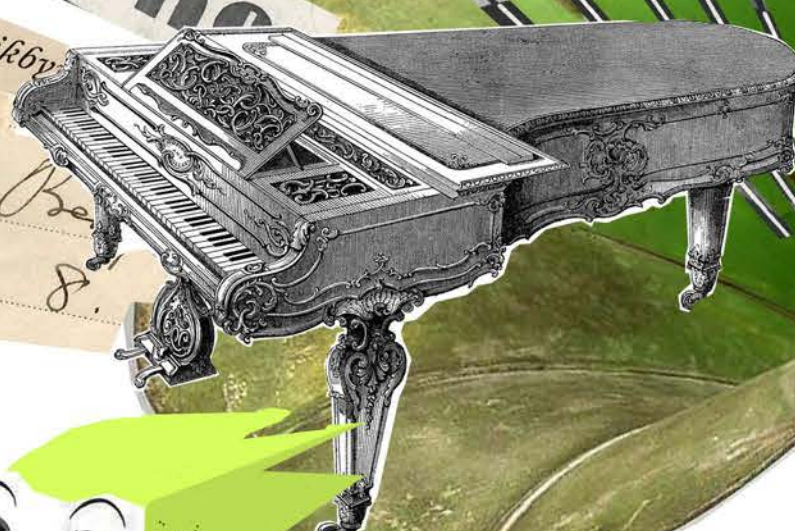
Tonsättares

U. p. a.

Stockholm den 20 nov 1923

W. Petersen. (Namn)
Rindmansgatan 8. (Fullständig adress)

le NOUVEAU
disques
phone

Vasastadens
fashionablaste Biograf

“FARSAH OCH MORSAH BOR PÅ VISCHAN, DOM HYR EP GÅRD AV MORBROR KRISCHAN”

Det är en av raderna i Povel Ramels visa "Farsan och morsan bor på vischan", där han hade översatt en populär slagdänga från USA som släppts 1947. Povel sjöng den själv året därpå på en inspelning som släpptes på 78-varvare till försäljning. Vid ungefär samma tid nådde han även framgång med andra låtar, som till exempel "Tjo vad det var livat i holken i lördags". Text- och revyförfattaren, kompositören, pianisten och sångaren Povel Ramel var en ny typ av representant för musiklivet i Sverige, där populärmusik och jazz brett ut sig i samtiden och tagit plats vid sidan om den "seriösa" musiken.

Välståndet växer

Sverige blev under efterkrigstiden ett land som likt många andra präglades av framtidstro. Politiskt sjösattes sociala program som skulle skapa trygghet och bättre levnadsstandard i form av allmän sjukförsäkring, barnbidrag och utökad semester. Samtidigt bidrog de stora inhemska industrierna till en god konjunktur och framgångsrik export till ett krigstrött Europa. Kort sagt – det gick bra nu.

Lyssnandet tar nästa steg

Populärmusiken och dess grammofonskivor hade sedan 1930-talet blivit en allt större marknad inom musikbranschen. "Skivsamlare" blev ett nytt uttryck för att beskriva musikälskare som ägnade sig åt att skaffa ett "plattotek". Men på stenkakorna, rymdes bara mellan 3–5 minuter inspelad musik och materialet nöttes snabbt ner av den tidens tunga skivspelarnålar som satt på grammofonerna. Men detta skulle snart komma att förändras. 1948 lanseras de nya vinylskivorna LP och EP i USA och 1950 utkom den första svenskproducerade utgåvan. I stället för 78 varv kunde skivorna graveras i 33 1/3 och 45 varv, vilket avsevärt ökade spellängden på skivorna, och mer tid innebar mer musik! Och även fler inkomstkällor för Stim att hålla reda på. 1943 hade sällskapet Svenska kompositörer av populärmusik (SKAP) tagit plats i Stims styrelse. Medlemmarna var nu inte bara den klassiska typen av kompositörer, organisationen skulle nu även stötta textförfattare och andra musikmakares arbete och rättigheter.

Ny teknik och nya inkomster

Acceptansen för tonsättarnas upphovsrätt stärktes kontinuerligt. Ett exempel är när skyddstiden 1946 förlängdes från 30 till 35 år efter det att en upphovsman har avlidit. Genom den gemensamma Nordiska Copyright Bureau, kunde de nordiska ländernas sällskap inkassera och fördela ersättningar för de så kallade mekaniska licenserna för

musikåtergivning. Det innebar skivförsäljning samt musik som användes i film och det nya medium som hade seglat upp – televisionen. Sedan 1930-talet hade tekniken utvecklats runt om i världen och i Sverige inleddes försök med tv-sändningar 1947. Men det skulle dröja tills september 1956 innan reguljära sändningar startades. På samma sätt som Stim hade avtalat om att tonsättare skulle ha ersättning för att deras alster spelades i radion, kom avtalen även för när musik spelades i tv-sändningar. Licensen omfattade direktsända konserter med musik, men även när tv-programmen musiksattes med Stimmedlemmarnas kompositioner, samt vinjetter och andra musikstycken som användes i programutbudet.

"VI BÖRJAR LÅPGSAMT APA ATT DEP RYMD VI FÄRDAS FRAM I ÅR AV APPAT SLAG ÄP VAD VI TÄPKTE VAR GÅPG ORDET RYMD PÅ JORDEP KLÄDDES MED VÅR FAPTASI"

En söndagskväll i maj 1959 var det urpremiär för "Aniara" på Kungliga Operan i Stockholm, med libretto av Erik Lindegren och Harry Martinsson, baserad på den senares diktverk som utspelade sig ombord på en farkost som färdades i rymden. Tonsättare var Karl-Birger Blomdahl och musiken var en blandning av de allra senaste strömningarna – tolvtonsteknik, seriell teknik och inte minst elektroniska klanger.

Framtidslandet

När 1950-talet nådde sitt slut växte Sverige både på höjden och tvären. Hötorgsskraporna invigs i Stockholm, riksdagen beslutade om allmän tilläggs pension och bärgningen av Vasaskeppet inleddes. Internationellt tävlade stormakterna USA och Sovjetunionen i rymdkapplöpning medan Ingemar "Ingo" Johansson blev världsmästare i tungviktsboxning när han vann över Floyd Patterson på Yankee Stadium i New York. Allt var till synes möjligt.

Musikundrets linda

Lördagskvällarna spenderade många runtom på någon av Sveriges 256 olika folkparker, där musiken var av det gladare och dansanta slaget. Många ville se och höra Lill-Babs sjunga sin superhit "Är du kär i mig ännu Klas-Göran?". Lill-Babs hade vid denna tid hunnit göra sin tv-debut och åkt på sin första folkparksturné i eget namn. Hon kom de närmaste åren och decennierna bli en av Sveriges största artister. Men genombrottet med "Klas-Göran" var inte bara hennes. För kompositören och folkskolläraren Stikkan Andersson innebar det stora genomslaget att han följande år kunde starta musikförlaget Sweden Music och senare skivbolaget Polar Music.

Stim bygger ut

Folkparkerna hade under en lång tid spridit sig utanför de stora städerna och bruksorterna, och blev en plats för nöjen, dans och musik. Detta rutnät av dans- och spelställen skapade en stor marknad för turnerande musiker och artister, och Stim mottog rapporter från både större och mindre spelställen och skickade vidare ersättningen

till sina medlemmar. Med allt fler tonsättare startade man avdelningen Svensk Musik med uppgift att dokumentera och informera om upphovsrättsligt skyddad svensk musik, samt att producera och tillhandahålla notmaterial till landets alla musikanter. Sedan 2008 är verksamheten ett eget aktiebolag som är helägt av Stim. Svensk Musiks samlingar omfattar idag över 21 000 deponerade verk, 1 000 tonsättarbiografier och 70 000 populärmusikverk.

Pop i topp

Populärmusiken i form av schlagermusik och den nya rock'n'rollen gjorde allt större intåg i offentligheten. "Piraten" Jack Kotschack startade Radio Nord som utmanade det statliga radiomonopolet genom att sända musik från ett fartyg på Östersjön, utanför svenskt territorium, och hade gjort rätt för sig genom att inledningsvis betala en klumpsumma till Stim för rätten att spela musik till fastlandet. Initiativet mer eller mindre tvingade Sveriges Radio att 1961 starta "melodiradion" (sedermera P3) och med det ökade intäkterna för dem som komponerade inom de nya musikstilarna. En våg av unga poporkestrar med gitarrer och bas i händerna fyllde folkparkerna på bekostnad av ett otal jazzorkestrar. Den nya normen blev att musikerna fyllde sin repertoar med egenkomponerade låtar blandat med Svensktoppens mest populära titlar. Ute i Europa gick den svenska gruppen The Spotnicks skivor varma på Radio Luxemburg, med skivkonvolut och scenkläder i form av rymddräkter och sånger om raketmän och månfärder. Här hemma i Sverige kunde Lill-Babs ses i tv-programmet Drop-In 1963 när hon skrev sin autograf till medlemmarna i den för dåtiden okända engelska gruppen The Beatles som var i Sverige för sin första utlandsturné.

"FRIDAY NIGHT AND THE LIGHTS ARE LOW, LOOKING OUT FOR A PLACE TO GO, WHERE THEY PLAY THE RIGHT MUSIC, GETTING IN THE SWING, YOU GOTTE TO LOOK FOR A KING"

Kungen i fråga som ABBA sjöng om i "Dancing Queen" skulle kunnat vara Sydney "Big Brother" Onayemi. SVT:s Rapport gjorde en kväll 1972 ett reportage på hans diskotek, där han underhöll den dansande publiken från sitt DJ-bås, och ställde då frågan om varför han inte anlidade riktiga dansband. Hans svar lød: "De vägrar ju spela discomusik, de flesta utav dem. De spelar sån där 'samhällskritisk' musik som inte folk kan dansa till. Ja, det får de gärna spela, men då får de räkna med att de ska bli arbetslösa också." Under 1970-talet bredde nämligen diskoteken ut sig över landet och konkurrerade med dansbanden om publikens gunst. Oroliga röster menade att den levande musiken riskerade att dö ut när allt fler nöjesetablissemang valde att anställa DJ:s i stället för livs levande musiker.

En ny tid

Under 1970-talet är Sverige något av ett motsättningarnas land. De goda åren från decennierna innan har ersatts av oljekris och lågkonjunktur. Svenskarna tvingas ta ställning för kärnkraftens vara eller inte, och röstar 1976 fram en högerregering för första gången sedan, till synes, urminnes tider.

Musiken som identitet

Samtidigt som diskon firade framgångar var den svenska proggrörelsen på sin topp, och även subkulturer som raggare, mods och punkare fick stora anhängarskaror. ABBA:s "Dancing Queen" rönt stora framgångar världen över (med en förstaplats på den amerikanska Billboardlistan 1977) men sågades på hemmaplan för att vara "spekulativ musik", vars enda syfte var att tjäna snabba pengar. Samtidigt gjorde Nationalteaterns "Käldolmar & kalsipper" avtryck i den svenska offentligheten med sitt samhällskritiska budskap och berättelser om valjakt och kommunister. Året därpå kunde en trio punkynglingar som kallade sig Ebba Grön spela in sin första singel för egna slantar, själva kopiera upp konvoluten och stå utanför Gröna Lund i Stockholm och sälja skivan ur handen.

Bakgrunden träder fram

Stim fick in pengar genom sina särskilda licenser för diskotek, nattklubbar och andra offentliga sammanhang där musiken ansågs vara framträdande och central för underhållningen. Även varuhus och affärer, allmänna transportmedel, kaféer och restauranger skulle betala licens för sin användning av så kallad bakgrundsmusik. Redan 1933 hade Stim väckt åtal mot en restaurang och danslokal i Göteborg som inte velat betala ersättning åt kompositörerna vars musik nyttjades, som då kallades för "högtalarmusik", och till slut vunnit när fallet tagits upp i Högsta domstolen i december samma år.

Mer musik när tekniken krymper

Musiken blev nu både mer individualiserad och mer tillgänglig. Elektroniken och högtalarna som användes för att spela upp musik hade blivit mindre och mindre då vakuumpör hade ersatts av mindre transistorer. Till exempel hade många industriföretag avinstallerat sina högtalaranläggningar på arbetsplatserna. Varje medarbetare kunde i stället ha med en egen radioapparat och själv välja vad man skulle lyssna på. "Ljudtapieten" runt om samhället fick fler mönster och kulörer.

MUSIK UTAN GRÄNSER

FIENDENS MUSIK

ATOMKRAFT?
TACK
NEJ

GETTING IN THE SWING, YOU GOTTE TO LOOK FOR A KING"

"SE PÅ OSS NU, VI STÅR HÄR TROTS ALLT OCH HÅLLER OM VARAND, PÅR DET BLÅSER KALLT"

HÅRDROCK ÄR SKADLIGT!
HÅRDROCK ÄR
NÖDVANDIGT

TEMPEST, JOEY (LARSSON)
THE FINAL COUNTDOWN

Ratatas smäktande powerballad "Så länge vi har varann", där Mauro Scocco sångduellerade med Anni-Frid Lyngstad, hördes överallt våren 1987. Låten låg kvar på Svensktoppen i drygt 20 veckor och var en av höjdpunkterna för Scocco och bandpartnern Johan Ekelunds framgångståg, och en återkomst till rampljuset för Lyngstad efter guldåren med ABBA.

Den klassiska konflikten

1980-talets Sverige var en tid av nytänkande och nya musikstilar. Den svenska Riksbanken tog bort kreditregleringen hösten 1985 vilket tillät bankerna att frikostigt låna ut pengar till yuppies och finansvalpar som spekulerade i fastigheter och hyllade nyliberalism, medan synthare och hårdrockare jagade varandra körandes mopeder på grusgångar med ihop-rullade Okejtidningar som tillhyggen.

En friare eter

Definitionen av "överallt" ändrade karaktär, då medielandskapet förändrades – från det statliga monopolet bestående av en huvudman för både radio och tv, till en uppsjö av kanaler och lagringsmedier. Frikyrkliga grupper, de stora folkrörelserna och föreningslivet kunde nu nyttja närradio för att nå ut till, utbilda och underhålla anhängare i närheten. Sveriges Radio hade själva sedan mitten av 1970-talet byggt ut radionätet med 25 lokala stationer, och bruket av närradio reglerades permanent från och med 1982 då det beslutades att närradioföreningarna inte längre fick ha radio och musik som huvudsyfte. Många av de populära närradiostationerna tvingades lägga ner. Stim slöt avtal med de olika oberoende aktörerna som fick betala licens för det musikaliska innehållet. Än så länge vågade få föreslå att även kommersiella aktörer skulle få sända på radionätet, men utvecklingen barkade tveklöst åt det hållet.

Ännu fler aktörer

Tv-monopolet började också utmanas när TV3, en svensk reklamfinansierad kanal grundad av medieentreprenören Jan Stenbeck, startade sina sändningar från London för att undkomma

dåvarande lagliga hinder i Sverige. Svenskarna hade kunnat få in utländsk radio och tv genom kablar och satelliter sedan ett par år tillbaka och somliga politiker gick så långt som att förespråka förbud, böter och fängelse för de företag och individer som kringgick mediemonopolet genom att sälja parabolmottagare. Stims representanter åkte över till TV3:s huvudkontor och inledde hårda förhandlingar gällande rätten att använda upphovsrättskyddad musik, och samtidigt knackade Sveriges Television på dörren på huvudkontoret i Stockholm för att omförhandla sina avtal. Den gamla ordningen hotades av myriader av gamla och nya aktörer. Alla ville ha en större del av kakan men få ville betala.

Från band till band

Enskilda musikkonsumenter hade under samma period fått nya möjligheter att reflektera över sin betalningsvilja. Begreppet "privatkopiering" hade ekat i den ekonomiska debatten sedan 1965 då rull- och bandspelare skapat möjligheten för lyssnarna att spela in och av musik från radio och fonogram. Under 1980-talet växte problematiken när Sonys bärbara kassettspelare "Walkman" lanserats. I Sverige blev den mer känd som en "freestyle" och det såldes uppskattningsvis fyra miljoner spelare under 1980-talet. I viss mån blev musikbranschen kompenserade för bortfallet av intäkter då det mellan åren 1982–1993 infördes en kassettskatt, där Stim var med och delade på intäkterna från denna.

Musikvideo dygnet runt

Konsumtionen av musik förändrades på ytterligare ett sätt under denna period. Den amerikanska musikvideokanalen MTV sjösatte i augusti 1987 en europeisk motsvarighet där den filmsatta musiken spelades dygnet runt. Dätidens svenska hårdrockssensation Europe spelades flitigt med singlarna från genombrottsskivan "The Final Countdown".

SYNTHESIZER

"HARRY PATIOP, LIVING IN A HARRY PATIOP"

Så sjöng systrarna Jenny och Malin Berggren något moloket, ackompanjerade av brodern Jonas och Ulf Ekberg. Melodin gick i moll, men för deras band Ace of Base var det glada tider. Deras debutalbum med samma namn hade släppts i Sverige 1992, och året därpå i Europa och USA. Albumet blev en framgång utan dess like med en drös topplisteplacerade singlar och med totalt 23 miljoner sålda exemplar och en plats i Guinness rekordbok som en av världens bäst säljande debuter. De var inte ensamma bland svenska låtskrivare och artister att nå framgång och berömmelse världen över – svensk musikindustri hade gått in i en guldålder.

HARRY PATIOP, LIVING
IN A HARRY PATIOP
STRAIGHT EDGE

is my life
Denniz Pop

OH BOY!
ACID HOUSE!

Ulf Ekberg

UMEÅ

Trip

STIM DOKGC
BVRK001 / R03C
DOKGC
101981042 ISWC T-0000000000
Titel DANCING QUEEN
Titel ANDERSON
CA ULVAEUS
E UNIC

STIM

Sverige öppnar upp

Efter en knepig inledning av 1990-talet för Sverige med finanskris och fallande krona, öppnade sig vårt land mot omvärlden. Kalla kriget hade tagit slut, Sveriges EU-ansökan låg på bordet i Bryssel och datorer med internetuppkoppling blev allt vanligare på arbetsplatser, i skolor och i inte minst i hemmen. Den nya informationsteknologin tog världen till Sverige och svenskarna ut i världen.

En kompakt succé

Svensk musik drog nytta av denna nya öppenhet och globalisering. Stim höll räkningen på de allt större inkomsterna som svensk musik framförd utanför Sverige genererade, från livekonserter till spelningar på radio, tv och film. En bakomliggande orsak till försäljningsframgångarna var att cd-skivan, som funnits på marknaden sedan 1980-talet, under detta decennium blev det dominerande formatet. 1991 hade detta digitala lagringsformat gått om LP-skivor och kassetband bland skivbolagens utgivning, internationellt sett.

Generation blockflöjt tar över

I kölvattnet av Ace of Base, och Roxettes erövringståg några år innan, bildades i juni 1993 Export Music Sweden av musikbranschens tongivande aktörer. Stim hade en ledande roll i samarbetet, vars uppgift var att stödja svensk musik inom alla genrer och hjälpa till att sprida den världen över. Det talades om att Sverige var bäst i världen på musikexport, endast slagna av anglosaxarna USA och Storbritannien. "Jag har aldrig förstått varför det skulle vara finare att

göra kullager eller kräppat hushållspapper än musik", sa handelsministern Leif Pagrotsky när han i februari 1998 stod på Grammisgalans stora scen. Månaden innan hade han delat ut regeringens musikexportpris till Nina Persson, sångerska i popgruppen The Cardigans. Bandet kan sägas vara en representant av det som i folkmun kallades för "generation blockflöjt", vilket anspelade på att medlemmarna och tiotusentals andra barn fått sina första instrument- och musiklektioner genom de kommunala musikskolorna och att detta var en bidragande faktor för det svenska musikundret.

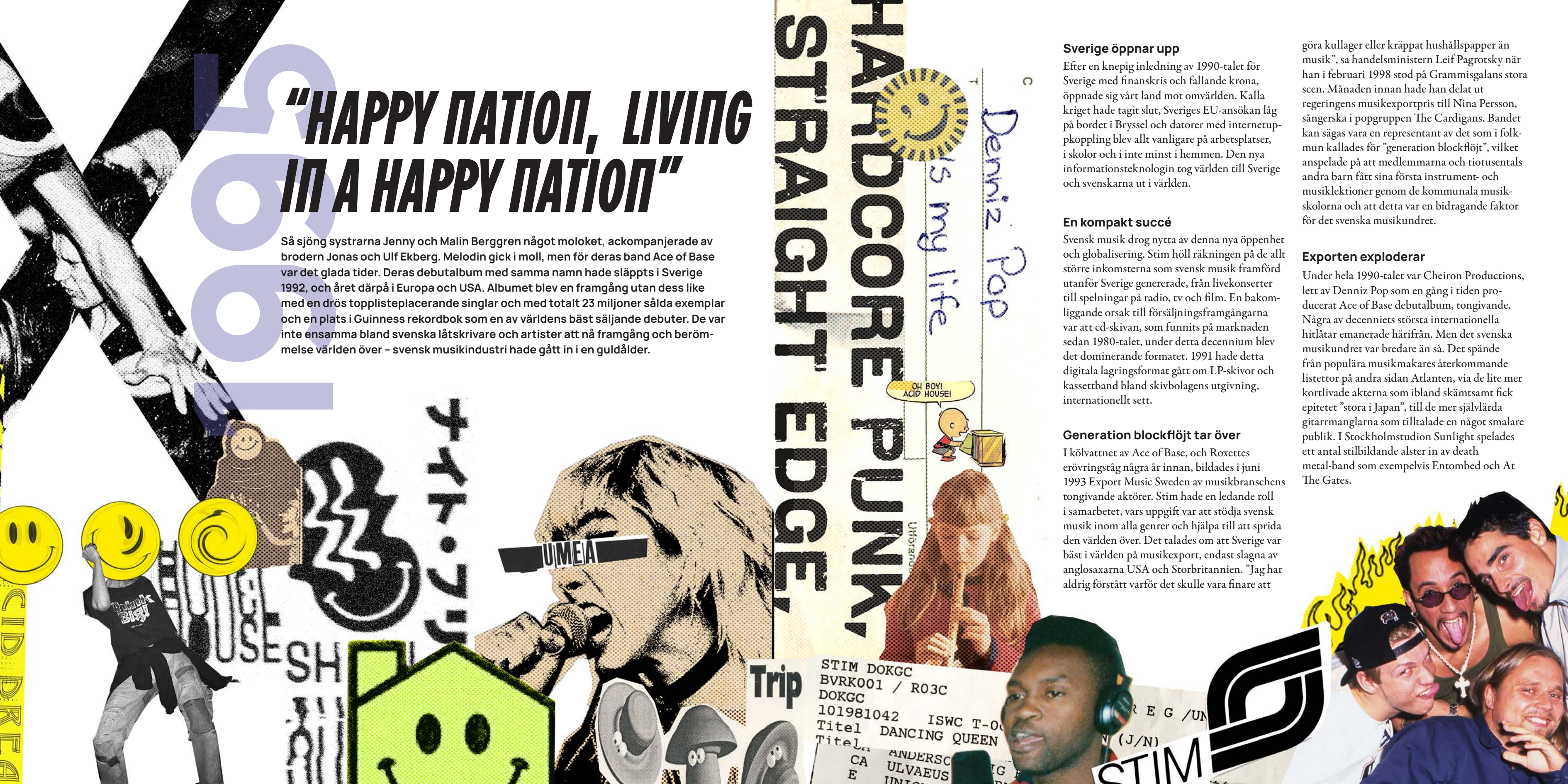
Exporten exploderar

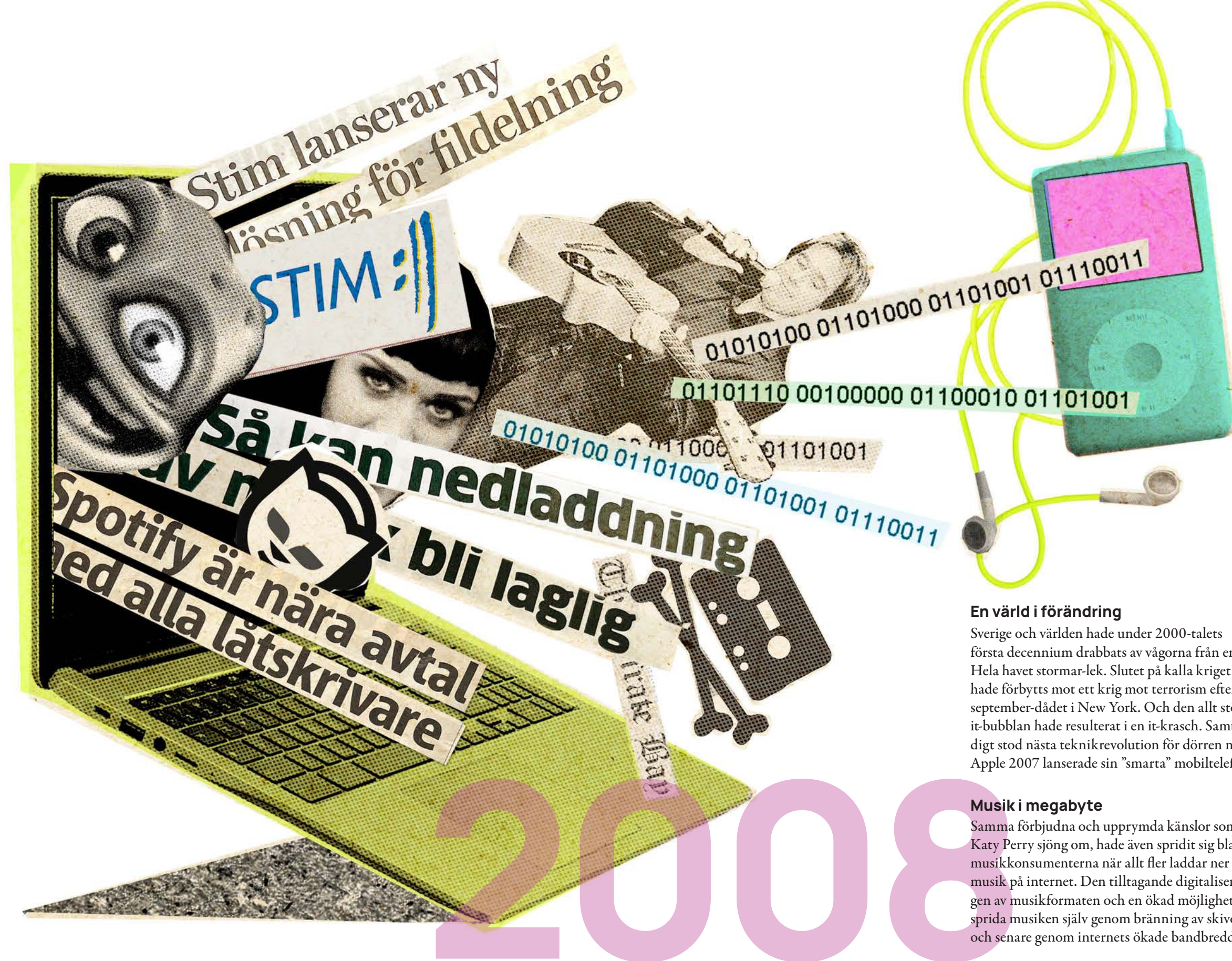
Under hela 1990-talet var Cheiron Productions, lett av Denniz Pop som en gång i tiden producerat Ace of Base debutalbum, tongivande. Några av decenniets största internationella hitlåtar emanerade härifrån. Men det svenska musikundret var bredare än så. Det spände från populära musikmakares återkommande listettor på andra sidan Atlanten, via de lite mer kortlivade akterna som ibland skämtsamt fick epitetet "stora i Japan", till de mer självlärda gitarrmånglarna som tilltalade en något smalare publik. I Stockholmstudion Sunlight spelades ett antal stilbildande alster in av death metal-band som exempelvis Entombed och At The Gates.

CID-DRILL

SH
USE
SH

"IT FELT SO WRONG, IT FELT SO RIGHT DON'T MEAN I'M IN LOVE TONIGHT"

Mitt i en rådande finanskris sjöng Katy Perry om att få känna körsbärläppstift mot läpparna med en lätt förbjuden och upprymd känsla i sin genombrottssingel "I Kissed A Girl", med svenske Max Martin bland låtskrivarna.

– var en varningsflagg för att modellen för de mekaniska ersättningarna (ersättning från musik som spelats in) var på väg att hotas. Redan 1996 i en intervju med det svenska magasinet Hifi & Musik spekulerade Stims vd Gunnar Petri kring framtidens musikdistribution. Han menade där att en lösning för den digitala musikspridningen kunde bli att musiklyssnarna betalade för "ett abonnemang för att få tillgång till en databas i stället för att betala per utnyttjande".

Från ring ring till ding ding

Den ekonomiska modellen för musikområdet var i gungning. Den tekniska utvecklingen hade gett musiklyssnarna digitala musikspelare som fick plats i fickan, kommersiella och oberoende radiokanaler hade börjat sända sitt innehåll via webben, och vanliga konsumenter kunde köpa och ladda ner musikstycken för att använda som ringsignaler i sina mobiltelefoner. Exempel på det sistnämnda är den omätligt populära Crazy Frog, en animerad groda utvecklad av datoranimatören Erik Wernquist och ljudsatt av datorförsäljaren och musikern Daniel Malmedahl.

Bredband i bukten

I svensk dagspress nämns datorfilformatet mp3 för första gången 1997, och snart började det märkas att nedladdningen av musikfiler ökade, på bekostnad av skivbolagens intäkter.

Dessa svarade med att jaga "pirater" och stänga webbplatser som tillhandahöll "gratis" musik. Problemet var bara att nedladdningen fortsatte att utvecklas till att bli en folksport, inte bara i Sverige utan världen över. Fildelningsprogrammet Napster började spridas bland universitetsstudenter i USA 1999 och långsamt, närmast genom ett mun-till-munförfarande, spreds fenomenet med nedladdning globalt. Efter flera stämningsansökningar stängdes tjänsten ned 2001. Men nästa generations fildelarprogrammerare stod på tur, till exempel svenska The Pirate Bay som grundades 2003 och som rönt stor uppmärksamhet med sin anarkistiska inställning till upphovsrättens vara eller icke vara (kort sagt: de erkände den inte). För första gången i Stims historia minskade de mekaniska intäkterna på grund av en avtagande skivförsäljning. Men Stim var rustade för dessa utmaningar och hade inlett arbetet med att digitalisera och effektivisera musikrapporteringen. Trots musikbranschens generella kraftgång kunde Stims resultat för första gången passera miljardgränsen 2006, där intäkterna från utlandet slog rekord med en tredjedel.

En värld i förändring

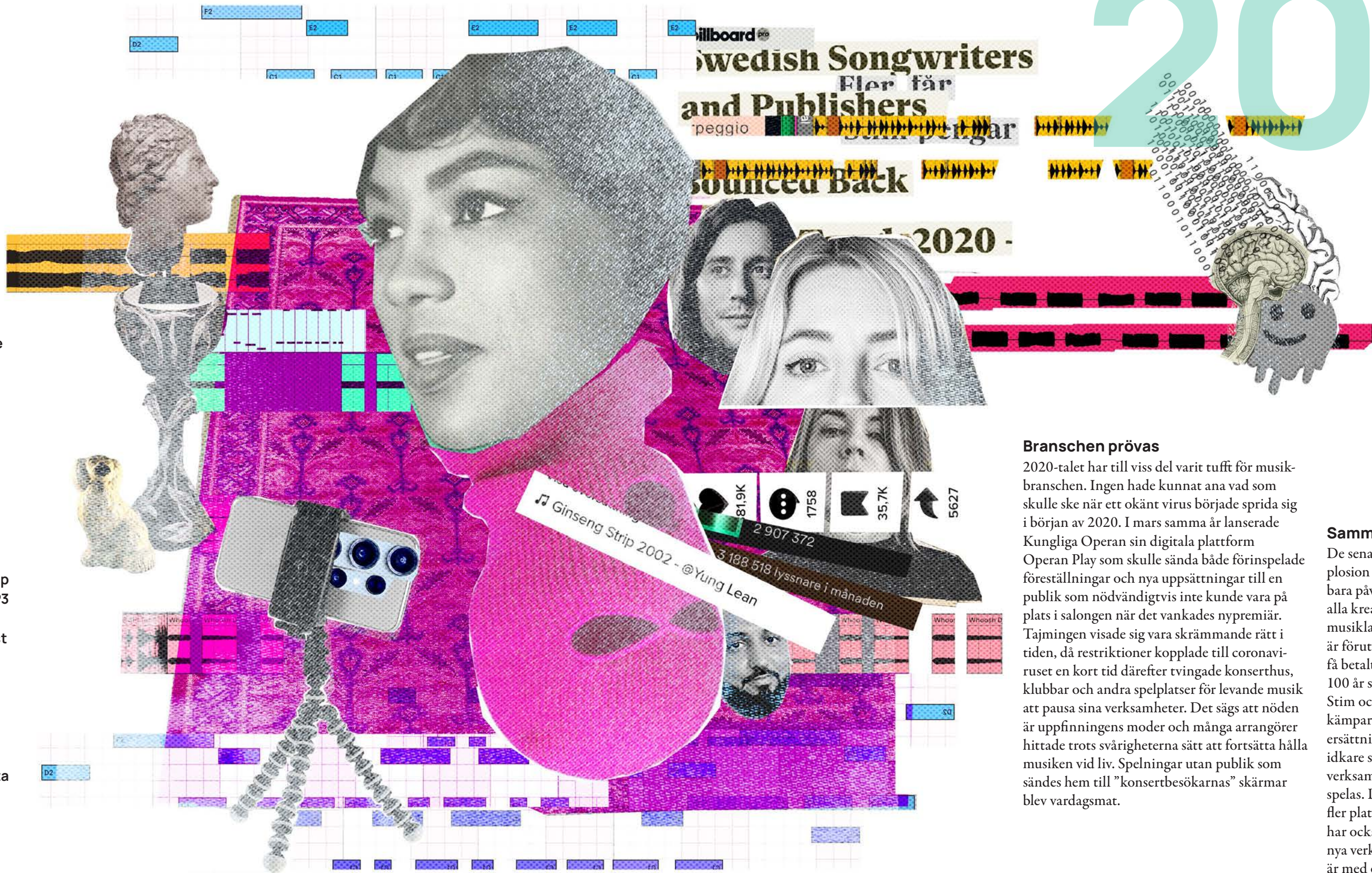
Sverige och världen hade under 2000-talets första decennium drabbats av vågorna från en Hela havet stormar-lek. Slutet på kalla kriget hade förbytts mot ett krig mot terrorism efter 11 september-dådet i New York. Och den allt större it-bubblan hade resulterat i en it-krasch. Samtidigt stod nästa teknikrevolution för dörren när Apple 2007 lanserade sin "smarta" mobiltelefon.

Musik i megabyte

Samma förbjudna och upprymda känslor som Katy Perry sjöng om, hade även spridit sig bland musikkonsumenterna när allt fler laddar ner musik på internet. Den tilltagande digitaliseringen av musikformaten och en ökad möjlighet att sprida musiken själv genom bränning av skivor och senare genom internets ökade bandbredd

"SWIM IN MEXICO, MADEMOISELLE POINT AND LAUGH WHILE HE FELL WHO'S LAUGHING POW, POW THAT I'M EXPLOSIVE LIKE ALFRED POBEL?"

Jonatan Leandorer Håstad, mer känd under ett av sina alias Yung Lean, släppte 2013 låten "Ginseng Strip 2002". Textraden om att simma i Mexico hade han skrivit som femtonåring och tillsammans med sina vänner i musikerkollektivet Sad Boys spelade de in musiken som bland annat släpptes på videosajten Youtube, med en tillhörande hemmagjord musikvideo. Där blev den viral och spred hans namn och talang världen över. För denna låt och annan musik som han släppte genom olika digitala plattformar, dök han till synes upp från ingenstans och blev nominerad till P3 Guld. Tio år senare, 2023, var låten fortfarande aktuellt, då den var en av de mest använda låtarna på appen Tiktok med ca 10 miljoner spelningar. Tiktok undvek länge att betala för sina användares bruk av så kallade ljudtapeter, men 2022 kunde Stim som ett av de första upphovsrättssällskapen i världen betala ut ersättning från den populära appen. Detta genom ett avtal med licenshubben ICE som Stim startat och drivit sedan 2007, som ett led i kampen för musikerättigheternas plats på en alltmer global och diversifierad musikmarknad.

Branschen prövas

2020-talet har till viss del varit tufft för musikbranschen. Ingen hade kunnat ana vad som skulle ske när ett okänt virus började sprida sig i början av 2020. I mars samma år lanserade Kungliga Operan sin digitala plattform Operan Play som skulle sända både förinspelade föreställningar och nya uppsättningar till en publik som nödvändigtvis inte kunde vara på plats i salongen när det vankades nypremiär. Tajningen visade sig vara skrämmande rätt i tiden, då restriktioner kopplade till coronaviruset en kort tid därefter tvingade konserthus, klubbar och andra spelplatser för levande musik att pausa sina verksamheter. Det sägs att nöden är uppfinningens moder och många arrangörer hittade trots svårigheterna sätt att fortsätta hålla musiken vid liv. Spelningar utan publik som sändes hem till "konserntbesökarnas" skärmar blev vardagsmat.

Samma uppdrag nu som då

De senaste decennierna har inneburit en explosion för digitala plattformar. Det har inte bara påverkat musikbranschen, utan i princip alla kreativa verksamheter. Men trots att musiklandskapet och konsumtionen förändrats är förutsättningarna för att en musikkapare ska få betalt inte så annorlunda idag jämfört med för 100 år sedan. Grundpremissen är densamma. Stim och andra upphovsrättsorganisationer kämpar nu som då för att musikkapare ska få ersättning för sitt arbete från andra till näringsidkare som använder musiken som en del i sin verksamhet. Oavsett var, hur och varför musiken spelas. Den digitala världen har öppnat upp för fler plattformar att använda musik på, men den har också gjort det enklare att registrera såväl nya verk som själva musikanvändandet. Musiken är med och ljudlägger samtiden och tar oss med in i framtiden.

1 898 915
REGISTRERADE VERK

103 530
ANSLUTNA

MAJ 2023

STIM://